

TAVŞAN SÖZCÜĞÜNÜN ETİMOLOJİSİ ÜZERİNE

About The Etymology of The Word Tavşan

Hakan SARITİKEN*

Öz

Türkçenin en eski metinlerinden itibaren takip edebildiğimiz tavşan sözcüğünün oldukça farklı alanlarda, hem kendi anlamıyla hem de benzetme yoluyla birçok anlamda kullanıldığını görmekteyiz. Eski Türkçe ve Orta Türkçe dönemlerinde kendi anlamıyla kullanılması yanında, On iki hayvanlı takvimde “Tavışgan Yılı” kullanımı ile karşımıza çıkan tavşan sözcüğünün, benzetmeler yoluyla spor terimi anlamında da kullanıldığını görmekteyiz. Günümüzde ise Türkçe Sözlükte, Derleme Sözlüğünde ve Tarama Sözlüğünde çeşitli alanlardaki kullanımlarına rastlamaktayız. Benzetme ve somutlaştırmalar yoluyla bir takım yıldızına, birçok bitkiye, birçok hastalığa ad olarak; astronomi, botanik, tıp alanlarında kullanılırken, spor, coğrafya gibi birçok alanda tavşan sözcüğünü görmek mümkündür. Tavşan sözcüğünün kökeni ile ilgili birçok değerlendirme yapılmıştır. Tuncer Gülensoy; taw-(sıçramak, zıplamak) rı- ş- gan şeklinde olduğunu ifade eder. Eski Türkçede kullanılan tabış-fiiline -gan eki getirilerek yapıldığı görüşü yanında, Eski Uygur Türkçesinde “gürültü şamata” anlamında kullanılan “taviş” isminden türetildiği görüşlerine rastlamaktayız. Makalede öncelikle tavşan sözcüğünün Türkçenin tarihi metinlerinde ve Türk lehçelerinde nasıl ve hangi anlamlarda kullanıldığı ortaya konulurken sözcüğün kökeni üzerinde daha önce ortaya atılan görüşlere yer verilecektir. Son olarak tavşan sözcüğünün; “Düzleştirme, tepme, yere vurma” anlamındaki “tab” isim kökünden iki farklı şekilde türetilmiş olabileceği görüşü ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tavşan, Tabışgan, Tab, Taviş, Davran-, Tavışkan, Etimoloji.

Abstract

The tavşan word it is used in many different fields, both in its own sense and in analogy beginning from oldest texts of Turkish. Besides being used in its own meaning in the Old Turkish and Middle Turkish periods, we may also observe that the word tavşan, which comes out with the use of the "Tavşan Yılı" in the twelve animal calendars, is also used in the sense of sporting meanings through analogies. At the present time, it is used in various fields such as Turkish dictionary, Scan dictionary and Compilations dictionary. By analogy and concretization, it is also possible to see the Word tavşan for instance in a name of team star, many plants or many diseases in botany, medicine sports geograpy and many other areas. There have been many evaluations of the origin of the word tavşan. For example, According to one evaluation from Tuncer Gülensoy, tavşan Word consists of taw (jumping) rı- ş- gan. In addition to the view that it was made by adding “gan” suffix to the “tabış” verb wıch was used in old Turkish (tabış- gan). We also see that it was derived from “taviş” which means noise and uproar. When the article will first mention the views raised on the root of the word "rabbit" in the Turkish texts and in the Turkish dialects, it will be also given to the views put forward earlier on origin of the Word. lastly the word tavşan; Trying to put forward the idea that "tab", which means flattening, kicking, and hitting, may have been derived from the root of the name in two different ways.

Keywords: Tavşan, Tabışgan, Tab, Taviş, Davran-, Tavışkan, Etymology.

Giriş

Her toplum için önemli bir yere sahip olan hayvanlar, Türkler için de her zaman sembol niteliği taşımaktadır. Hayvanların doğayla baş etmek üzere sahip olduğu kabiliyetler veya hayatta kalma adına doğa karşısında mücadeleci duruşları; insanı onlara benzemeye/benzetmeye, onlara ait isimleri kullanmaya itmiştir. Hayvanlarla iç içe yaşayan insan, giyim kuşamında faydalandığı hayvana kutsal bir varlık anlamı yükleyerek hayvanı, hayatının ve tüm anlatılarındaki benzetmelerin en temel unsuru haline getirmiştir.

Türklerde ise en başta kurt olmak üzere birçok hayvanın destan ve efsanelere konu olduğunu görmekteyiz. Işık çoğu zaman bir hayvan şeklinde ortaya çıkar ve onunla özdeşleşir. Hayvan veya bitki aracılığı olmadan meydana gelen bir mucizevî bir doğum mümkün değildir (Roux, 1994: 148). J. P. Roux bu durumu şöyle ifade eder: “Hayvan biçimselliğin (zoomorfizm) esas olduğu ve hayvanların; uçmak, yüzmek, koku almak, yönelmek, geceleyin görmek gibi Allah vergisi olağanüstü yetenekleri itibarıyla insandan

* Dr, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kredi ve Yurtlar Kurumu, Yurt Müdürü, hakansaritiken@gmail.com.

üstün sayıldığı bir dünyada bu hususun bizi şaşırtmaması gerekir.” (Roux, 1994: 148). Kutsal sayılan hayvanların bazıları destanlarda Türklerin ataları olarak kabul görmüş, Türkler kahramanlarını bu hayvanlara benzeterek tasvir etmişlerdir. Oğuz Kağan Destanı’nda karşımıza çıkan kurt yani *kök böri* “mavi ya da gri kurt veya göksel kurt” yol gösterici, önder ve kutsal nitelikleri ile kaşımıza çıkmaktadır.

Tarihî metinlerde geçen hayvan adları, bu adların etimolojik izahları ve hayvan adlarının kullanım alanları ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır. Yapılan bu önemli çalışmalardan bazıları şöyle sıralayabiliriz:

Ertan BESLİ tarafından 2010 yılında hazırlanan *Eski ve Orta Türkçe Hayvan İsimleri Etimolojisi* adlı doktora tezi (Besli: 2010), Akartürk KARAHAN tarafından kaleme alınan *Codex Comanicus'ta Hayvan Adları* (Karahana, 2013: 1839-1865), Şerif Ali BOZKAPLAN tarafından yayımlanan *Kutadgu Bilig'de Hayvan Adları Üzerine Bir İnceleme* makalesi (Bozkaplan, 2007: 1110-1118) , Hacer TOKYÜREK’in *Eski Uygurcada Hayvan Adları ve Bunların Kullanım Alanları* makalesi (Tokyürek, 2013: 221-281) .

Türlere ait en eski tarihî metinlerden itibaren takip edebildiğimiz *tavşan* ise taşıdığı rehber ve öncü hayvan özellikleri ile karşımıza çıkmaktadır. Saltuk Buğra han efsanesinde, Saltuk Buğra Han on iki yaşındayken takip ettiği bir tavşanın yaşlı bir adam şekline dönüşerek ona din değiştirmesini tavsiye ettiği anlatılır (Roux, 1994: 155). Bu durum birçok tarihî metinde de tavşana yüklenmiş mistik bir özellik olarak karşımıza olarak çıkmaktadır.

Tavşan sözcüğü günümüz Türkçesinde : (I) 1. Tavşangillerden, eti yenen, hızlı koşan, kemirgen, postundan yararlanan bir memeli türü (*Lepus europeus*) 2. Atletizm yarışlarında rekor kırılabilmesi için tempoyu yüksek tutup belirli bir mesafeyi diğer atletlerin önünde koşan atlet. (II) Değerli ağaçlar üzerine ince oymalar işleyen sanatçı, tahta oymacısı anlamlarında kullanılmaktadır (TS, 2011: 2289). Bununla birlikte astronomi terimi olarak bir takımyıldızı adı olarak da kullanılmaktadır. Ayrıca “*tavşanayaklı, tavşan eti, tavşan gözü, tavşan tüyü, tavşan uykusu, tavşan elması, tavşan dudağı, tavşankulağı, tavşan anahtarı, tavşan hastalığı*” gibi çoğaltılması mümkün birçok örnekle Türkçemizde yaşayan *tavşan* sözcüğü, bazen bir bitkiye ad olmuş, bazen benzetme yönüyle Türkçe düşünen muhayyilelerde bir somutlaştırma unsuru olmuştur.

“Tavşan” Sözcüğünün Tarihi Metinlerde ve Sözlüklerdeki Kullanımı

Derleme Sözlüğü’nde marangozlukta kullanılan tek bıçaklı düz rende anlamıyla yer almaktadır (DS, 1993-X: 3848-3849). *Kamus-ı Türki*’de ise ‘ince marangozluk’ anlamında *tavşanlık* sözcüğünü görmekteyiz.

Derleme Sözlüğü’nde, *davşan* (*davışan, davuşan, doğşan*) / *doşan, dōşan / dovşan/ dovuşan / doyşan* şekillerinde kullanımı bulunması yanında; *davşancık, davşan elması, davşan yimişi, davşankulağı, davşantopuu* gibi bazı bitkileri adlandırmada ve *davşancıl* “tavşan avlayan yabancı kuş, doğan” anlamında Anadolu’nun farklı bölgelerinde kullanılmaktadır (DS, 1993-IV: 1381-1382). Bununla beraber ‘marangozlukta kullanılan tek bıçaklı düz rende’; *tavşana* ‘sırmalı, saçaklı, pullu, cepkenli bir çeşit giysi’; *tavşanbaşı* ‘bir çeşit elma’; *tavşancık* ‘1.Bir çeşit kuş; 2.Fundalık’; *tavşancıkla-* ‘tavşan kovalamak’; *tavşancıl* ‘1.büyük kara kartal; 2.sığırlarda görülen öldürücü bir hastalık’; *tavşançakıldağı* ‘sarı çiçekleri olan küçük bir ağaç’; *tavaşanelması, tavşanmeyvesi* ‘al,ufak meyveleri olan, çalı süpürgesi yapmaya elverişli küçük boyda bir ağaç’; *tavşanfasulyası* ‘bir tür fasulye’; *tavşangölgesi* ‘Kavkas otuna benzeyen bir çeşit ot’; *tavşankaç* ‘bir çeşit çocuk oyunu’; *tavşankanı* ‘karadut sirkesi; demli çay’; *tavşan kovala-*, *tavşancıkla-*, *tavşankla-*, *tavşanlan-* ‘(ekin) yelden dalgalanmak’; *tavşankulağı* ‘taşsız, kayasız tepeler’; *tavşantopuğu* ‘sarı renkli, top biçiminde bir kır çiçeği’; *tavşan tüyü* ‘güleç yüzlü olma için’; *tavşan tüyü* ‘ince ince yağın

yağmur'; *tavşan uykusu* 'hafif ve kuşkulu uyku' gibi kullanımlarda da tavşan sözcüğünü görmekteyiz (DS, 1993-X: 3848).

Türk lehçelerinde somutlaştırma yoluyla yapılan renk adları makalesinde, hayvanlarla ilgili renk adları başlığı altında Salim Küçük, çayın koyu kırmızı, demli halini ifade eden "*tavşankanı*" kullanımına yer vermiştir (Küçük, 2010: 165).

Divanû Lugati't-Türk'te *tavışgan* (DLT; Atalay, 1985-I: 513) kullanımı ile beraber *tavışganlaşu* "ödül olarak tavşan koyarak yarışmak" anlamında bir sözcüğe yer verilmiştir (DLT; Atalay, 1985-II: 226). "*Tavışgan Yılı*" Türklerin kullandığı takvimde on ikili yıldan birisidir. (DLT; Atalay, 1985-I: 513). Tavşan yılında hükümdarlar adaletli ve insafli davranırlar, barış uzun yıllar devam eder. Yağmurun bolluğundan dolayı ülkede bereket olur (Kabadayı, 2007: 195-196).

"Tavşan" Sözcüğünün Türk Lehçelerinde Kullanımı

Tenişev'in Grammatika Tyurkskih Yazıkov adlı eserinde "tavuş-gan < tawul-gan" maddesi altında verilen tavşan sözcüğünün Tarihî Türk lehçelerinden günümüze kadar kullanımları şu şekilde sıralanmaktadır:

tavuşgan(Orhun); tavuşgan (Eski Uygur); tavuşgan (Karahanlıca); tavuşgan/tavşan(Orta Uygur); davuşgan / tavşan (Orta Kıpçak); tawşan (Orta Oğuz); tawuşgan (Çağatayca); tawşan (Eski Oğuz); dowşan (Azerice), dovuşgan (Halaçça), towşan (Türkmence); tuşgan (Özbekçe); tabuşhan (Yakutça) (Tenişev, 2001: 164).

Bazı Türk lehçelerinde tavşan sözcüğü yerine şu sözcükler kullanılmaktadır:

koyan/koyun (Eski Uygurca), *koyan* (Çağatayca), *koyan* (Harezmi), *kuyan* (Başkurt Türkçesi), *koyan* (Nogay) *koyan* (Kazak Türkçesi), *koyon* (Kırgız Türkçesi), *koyon/ köyön* (Altay), *koyon/köyön* (Teleüt), *kozan* (Şor), *koyan* (Karaim), *hozan* (Hakas), *kodan / koygun* (Tuva) (Karahana, 2013: 1853).

Altay Türkçesinde tavşan sözcüğü yerine *koyon* kullanımı ile beraber *taptan* sözcüğünün de kullanıldığını görüyoruz. (Gürsoy- Naskali ve Duranlı, 1999: 169)

Eski Uygurcada *tavışgan* olarak da kullanılan tavşan sözcüğü, müyüz "boynuz" sözcüğüyle beraber kullanılmaktadır. *tavışgan müyüzü* biçimindeki bu kullanım, Budizm'de dünyada var olmayan şeyleri ifade etmektedir. (Tokyürek, 2013: 264-265).

"Tavşan" Sözcüğünün Kökeni ile İlgili Görüşler

Clauson, Türkçeden Moğolcaya geçen *tavşan* sözcüğünün Moğolca *taulai* şeklinde kullanıldığını söyler. Ayrıca Altayca *tulay* ya da *tuulay* şeklinde olduğunu ifade eder(EDPC, 1972: 447). Clauson ve Dorfer bu sözcüğün Türkçeden Moğolcaya geçtiğini ifade etmektedir (Ersoy, 2008: 562).

Tuncer Gülensoy, 'Tavşangillerden, uzunluğu 70cm., eti yenen, hızlı koşan, postundan yararlanan bir memeli türü' olarak tanımlarken tavşan sözcüğünün; Eski Uygur Türkçesi metinlerinde *tavşan*, *tabışgan*, *tabışkan* olarak kullanıldığını , Orta Türkçe döneminde ise *Divanû Lugati't-Türk*'te *tavışgan* olarak geçtiğini ifade eder (Gülensoy, 2007-II: 870).

Tuncer Gülensoy *tavşan* sözcüğünün kökeni ile ilgili şu görüşü savunur:

taw- 'sıçramak, zıplamak' -*rı-ş-gan* şeklindedir. Ayrıca *Divanû Lugati't-Türk*'te geçen *tawrak* 'çabuk, acele, kıvrak' sözcüğü ve Eski Türkçede *tawra*- 'acele etmek' kullanımıyla bu görüşü desteklemektedir. (DLT; Atalay, 1985-I: 468). Orta Türkçede kullanılan *tawra*- ve *tawran*- fiillerinin bugün kullandığımız *davran*- anlamında olduğunu söyler (Gülensoy, 2007-II:870).

Sözlerin Soyağacı eserinde Nişanyan da Gülensoy'un bu izahına yakın bir görüş ifade eder. Eski Türkçede *tavışgan* sözcüğünü *tavra-* ‘hızlı koşmak’ sözcüğünden bugünkü *davran-* sözcüğüyle aynı köke bağlar. Eski Türkçe *tavra-* “çevik olmak” fiiline +In eki getirilerek *tavran-* ‘seğirtmek, hamle etmek’ olarak ifade eder ve *tap-* “bulmak, kulluk etmek” kökünden getirilebileceğini söylerken Eski Türkçede kullanılan *tabra-* ve *tabış-> taviş-> tavuş-* “seğirtmek, koşmak” sözcükleriyle örneklendirir. Sonuç olarak sözcüğün *tabış-* fiiline Eski Türkçe *-gan* eki getirilerek *tabışgan* şeklinde türetildiğini ifade eder (Nişanyan, 2003: 609).

Hasan Eren ise Eski Türkçede kullanılan *tabış-/ ~taviş-* “koşmak, kımıldamak, atlamak, sıçramak” köküne *-gan* getirilerek yapılmıştır görüşünün en yaygın inaniş olduğunu söyler. (Eren, 1999: 397).

Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlüğü*'nde “*tab*” kökünü yansıma bir isim olarak verir ve “parıltı ve düzensiz adım atmayı, ayakla tepmeyi, elle itmeyi, tepinmeyi, basmayı, vurmaya, çarpmayı anlatan kök” olarak ifade eder (Çağbayır, 2007-IV: 4516). *tapır* ‘vurma, yürüme, çarpma sırasında çıkan ses’ olarak *tap* yansıma sesinden *>tap-ır* olarak verilir (Çağbayır 2007-IV: 4590). *tab-ır-da-* , *tab-ır-di-* , *tab-ış-tır-* örneklerini verir. Aynı sözlükte tavşan sözcüğü Eski Türkçede kullanılan şekilden yola çıkarak *tab-ış-gan / taviş-gan > tavşan* olarak verilir (Çağbayır, 2007-V: 4546).

Belirtilen görüşler genel olarak *tavşan* sözcüğünün; *tavra-* / *tavran-* ; *tabış-* / *taviş-* ; *tabra-* / *tavra-* fiillerinden türemiş bir sözcük olabileceği üzerinde yoğunlaşmaktadır. *davran-* fiiliyle aynı köke bağlanan bu sözcük “davranmak, hızlı koşmak, hareket etmek” anlamlarından türemiş olarak ifade edilmiş olsa da genel anlamıyla “bir şeyin yüzeyine vurarak düzleştirme” anlamındaki *tab* isiminden türemesi de mümkün görünmektedir. Bu görüşler arasında sadece Yaşar Çağbayır, *tab* ismini yansıma bir sözcük olarak değerlendirerek sözcüğün kökünü *tab* isime bağlamıştır.

Eski ve Orta Türkçede kullanılan *taban* sözcüğü yine aynı sözlükte ‘Ayağın yere basan yüzü’ olarak verilir. Bununla birlikte Türkmencede *tab+a-n+la-* şeklinde izah edilebilecek olan *dābānla-* şeklinde bir kullanımla karşılaşılır. *tab* isim köküyle yapılan örnekleri çoğaltmak gerekirse *tapişla-* ‘1.birini beğenerek arkasını okşamak; 2. Çocuğu uyutmak için arkasına yavaş yavaş vurmak’(DS, 1993-X: 3824-3825); *tapişla-*, *tappişla-* , *tapıkla-* ‘hamurun üstünü düzeltmek için hafif hafif elle vurup, sıvazlamak’(DS 1993-X: 3826); *tapla-* ‘Hamurun topağını biraz açmak.’ (DS, 1993-X: 3827) sözcükleri verilebilir.

Türk lehçelerine bakıldığında;

Kazan-Tatar Türkçesinde *tapta-* “basıp ezmek, bastırmak”; *taptan-* “ezilmek, çiğnenmek” (Öner, 2009: 264-265); *taviş* “ses, gürültü”; *tavişka bir-* “Ses vermek, ses çıkarmak”; *tavişsiz* “sessiz,sakin”; *tavişka kil-* “bağrıışmak”; *tavşaldır-* “ezmek” (Öner, 2009:269) sözcükleri;

Hakas Türkçesinde *tabıs* “ses, seda, ün”; *tabısta-* “bağırarak”; *tabıstan-* “ses vermek, bağırarak”; *tabıstığ* “sesli olan”(Gürsoy-Naskali vd, 2007:482); *tapsa-* “ses çıkarmak, konuşmak, ses vermek, kuş ötmek”; *tapsaaçı* “çınlayan, düdük”; *tapsaas* “çınlama, çınlayış, düdük”; *tabsabas* “suskun, sessiz, sakın kişi”; *tapsağ* “ses, seda”; *tapta-* “demir dövmek, ayak altında ezmek çiğnemek”; *taptalcıh* “dövülür, dövülebilir” (Gürsoy-Naskali vd, 2007:490-491) sözcükleri;

Altay Türkçesinde ses veya benzeri anlamlar taşıyan; *tabır kojoñ* “karşılıklı söylenen şarkı”, *tabır-tobur* “yağmur damlalarının sesini yansıtan kelime”; *tabış* “ses”; *tabışta-* “bağırarak”; *tabıştan-* “Ses çıkarmak”; *tabıştaş-* “birbirine yeni haberleri sormak” sözcükleriyle karşılaşılır (Gürsoy-Naskali, 1999:165).

Bununla birlikte yine Altay Türkçesinde *taptal-* “Ezilmek, düz hale gelmek”; *taptat-* “Ezdirip düz hale getirtmek” sözcükleri ile birlikte *tabtan* “tavşan” kullanımı da *tavşan* sözcüğünün tab isim kökten türemiş olabileceği görüşünü kuvvetlendirmektedir (Gürsoy-Naskali, 1999:169).

Sonuç

Bu örneklere bakıldığında *tab* isim kökünden *tap +ış +la-* gibi bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Arka ayaklarını yere vurmasıyla bilinen tavşan, koşarken bu yere vuruşu sürekli olarak tekrar eder, ayakla teper ya da yere vurur, *tapışlar*. Bir diğer taraftan Divanû Lugati’t-Türk’te ‘taban, devetabanı’ anlamında *taban* gibi bir sözcük karşımıza çıkmaktadır (DLT; Atalay 1985-I: 400). Yine *Tarama Sözlüğü*’nde “tokat, şamar” anlamında kullanılan *tabanca* ve “tokatlamak” anlamında kullanılan *tabancalamak*, *tabanca urmak* sözcükleriyle karşılaşıyoruz. (TaS, 1995-V: 3691-3692).

Ahmet Caferoğlu ise *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*’nde tavşan sözcüğüne *tavişkan* şeklinde yer verirken, *taviş* sözcüğünü de “gürültü, şamata” anlamında bir isim olarak ifade eder (Caferoğlu, 1968: 229).

Türk lehçelerinde de tab isim kökünün; ses ve gürültü anlamları yanında, ayaklarla vurarak ezmek anlamlarını taşıyan birçok kullanımı ile karşılaşılmaktadır.

Bu bilgiler ışığında Eski Türkçede kullanılan *taviş/ tavuş* (tab+ış> tav+ış) “seğirtme”, *tavişgan* (tab+ış+gan> tav+ış+gan) “seğirtgen,” sözcükleri de göz önüne alındığında *tavşan* sözcüğünün *tab* isim kökünden iki farklı şekilde türemiş olabileceğini düşünürüz:

1. “Düzleştirme, tepme, yere vurma” anlamındaki “*tab*” isim köküne isimden fiil yapım eki olan *-*, beraber veya karşılıklı yapma anlamı veren *-* ve fiilden isim yapım eki olan *-gan / -kan* ekleriyle *tab+i-ş-gan > tabışan > tavişan > tavşan* biçiminde veya;

2. Yine “*tab*” isim köküne, Eski Türkçede de *öd+üş* “tam gün”, *bağ+ış* “bağ, ip”, *bügü+ş* “dirayet” gibi sözcüklerde kullanımına rastladığımız isimden isim yapım eki olan *+ş* eki üzerine (Gabain, 1988: s.45), *baş+kan*, *er+ken* sözcüklerinde görülen *+kan > +gan* eki getirilerek *tab+ış+gan > tabışgan > tabışan > tavişan > tavşan* biçiminde izah edilebileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Atalay, B. (1985). *Divanû Lugati’t-Türk tercümesi*. C. I-IV. Ankara: TTK.
- Besli, E. (2010). *Eski ve orta Türkçe hayvan isimlerinin etimolojisi*. (Basılmamış doktora tezi), İstanbul: İstanbul üniversitesi.
- Bozkaplan, Ş. A. (2007). Kutadgu Bilig’de Hayvan adları üzerine bir inceleme. *Turkish Studies*, 2(4), s. 1110-1118. Ankara.
- Caferoğlu, A. (1968). *Eski Uygur Türkçesi sözlüğü*. İstanbul: TDK.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford: Clarendon press.
- Çağbayır, Y. (2007). *Orhun yazıtlarından günümüze Türkiye Türkçesinin söz varlığı Ötüken Türkçe sözlük*. İstanbul: Ötüken yayınları.
- Eren, H. (1999). *Türk dilinin etimolojik sözlüğü*. Ankara: Bizim büro basım evi.
- Gabain, A.V. (1988). *Eski Türkçenin grameri*. (Çev: Mehmet Akalın). Ankara: TTK.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü*. c.I-II. Ankara: TDK.
- Gürsoy- Naskali & Emine-Muvaffak D. (1999). *Altayca-Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Gürsoy-Naskali & Emine- Viktor Butanayev vd. (2007). *Hakasça-Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.

- Kabadayı, O. (2007). *Eski Türkçede gökbilimi (astronomi) terimleri*. (Basılmamış yüksek lisans tezi), Kırıkkale: Kırıkkale üniversitesi.
- Karahan, A. (2013). Codex comanicus'ta hayvan adları. *Turkish studies*, 8(1), s.1839-1865. Ankara.
- Küçük, S. (2010). Türk Lehçelerinde somutlaştırma yoluyla yapılmış renk adları. *Gazi Türkiyat*, 7, s. 154-196. Ankara.
- Nişanyan, S. (2003). *Sözlerin soyağacı, çağdaş Türkçenin etimoloji sözlüğü*. İstanbul: Adam Yay.
- Öner, M. (2009). *Kazan-Tatar Türkçesi sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Roux, J. P. (1994). *Türklerin ve Moğolların eski dini.*(Çev. Aykut Kazancıgil). İstanbul: İşaret yay.
- Tenişev, E. R. (2001). *Sravnitelno-İstoriçeskaya grammatika Tyurkskih Yazıkov. Leksika. 2*, Dop. Moskva: Nauka.
- Tokyürek, H. (2013). Eski Uygurcada Hayvan adları ve bunların kullanım alanları. *Türklük bilimi araştırmaları*, 1, s.221-281. Niğde.
- Türk Dil Kurumu. (1993). *Derleme Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu. (1995). *Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK

Kısaltmalar

- c. : Cilt
DLT : Divanû lugati't-Türk tercümesi
DS : Derleme sözlüğü
EDPC : An etymological dictionary of pre-thirteenth-Century Turkish
s. : Sayfa
S. : Sayı
TaS : Tarama sözlüğü
TDK : Türk dil kurumu
TS : Türkçe sözlük
TTK : Türk tarih kurumu
Yay. : Yayınları